

Dlugaiczek, M., *Der Waffenstillstand (1609-1621) als Medienereignis. Politische Bildpropaganda in den Niederlanden* (Niederlande-Studien XXXIX; Münster, New York, München, Berlin: Waxmann, 2005, 378 + [56] blz., €49,90, ISBN 3 8309 1329 X).

In de vroegmoderne geschiedenis van oorlog en vrede in Europa heeft het Twaalfjarig Bestand van 1609 tussen Spanje en de opstandige Nederlanden een opvallende positie, alleen al door zijn lange duur. Voor tijdgenoten was er hierdoor immers voldoende gelegenheid om te reflecteren op de gemaakte afspraken. Schilders, graveurs en andere kunstenaars – al dan niet in opdracht van autoriteiten – konden in alle rust werken aan materiaal waarin de tijdelijke onderbreking van de strijd het centrale thema was. In het kader van haar promotieonderzoek analyseerde Martina Dlugaiczek, die momenteel werkzaam is bij het kunsthistorisch instituut van de Rheinisch-Westfälische Technische Hochschule te Aken, niet alleen tientallen prenten en schilderijen, maar ook (corresponderende) teksten en andere kunstuitingen, zoals liederen, munten en sculpturen. *Der Waffenstillstand* is de omgewerkte versie van haar in 2000 te Kassel verdedigde dissertatie. Geheel geactualiseerd is dit boek echter niet. Zo is de meest recente literatuur, bijvoorbeeld de publicaties van Ilja Veldman over Crispijn de Passe, onbenut gebleven.

Der Waffenstillstand is thematisch van opzet en bestaat uit een tekstgedeelte voorzien van een uitvoerige bibliografie, met vervolgens een catalogus van het besproken materiaal en een aantal illustraties. Na de inleiding en twee introducerende hoofdstukken over terminologie en historische context volgen zes hoofdstukken over de betekenis en ontwikkeling van relevante beeldtradities en personificaties van het verschijnsel wapenstilstand. Als het ging om oorlog en vrede waren de klassieke godheden Mars en Venus (en in mindere mate Minerva) altijd vanzelfsprekende en herkenbare persoonsverbeeldingen geweest. Maar hoe viel een onderbreking van de oorlog, waarvan het resultaat nog onbekend was, adequaat te typeren? Dlugaiczek toont aan dat kunstenaars tijdens de bestandsjaren creatief zijn omgegaan met deze vraag. Zij kwamen bijvoorbeeld met nieuwe voorstellingen van slapende oorlogsgoden met verzegelde zwaarden als attributen, triomfwagens bij het begin van het Bestand, stervende vrouwfiguren om aan te geven dat de wapenstilstand ook weer zou aflopen en bovenal personificaties die de tegenstelling tussen oorlog en vrede moesten verenigen. Aan de slapende Mars en de piramide (of obelisk), met bijvoorbeeld de spits in de wolken als zinnebeeld voor de wapenstilstand, worden liefst twee afzonderlijke hoofdstukken gewijd.

Het vijfde hoofdstuk is van speciale betekenis voor de noordelijke gewesten. Naarmate de Opstand voortduurde nam hier de behoefte tot het ontwikkelen van zelfstandige symbolen toe, zeker toen Spanje de Republiek *de facto* had erkend door onderhandelingen met haar aan te gaan. Hoewel op vele kunstwerken met de personificatie van Belgica nog steeds de eenheid van alle Nederlanden werd gesuggereerd, werkten de kunstenaars aan de zijde van de Opstand verder aan tekenen voor de Republiek die haar soevereiniteit konden beklemtonen. Men denke vooral aan de leeuw met pijlenbundel, de Nederlandse maagd, de vrijheidshoed en de Hollandse tuin die ook als pars pro toto voor de gehele Republiek gold. Dlugaiczeks intrigerende

vergelijking in dit hoofdstuk tussen de Nederlandse maagd en de allegorie Venetia wordt helaas niet met illustraties ondersteund.

Het achtste hoofdstuk gaat over de wijze waarop het Bestand in zowel de noordelijke als de zuidelijke gewesten via diverse kunstuitingen is gevierd. Hierin brengt de auteur ook het praalgraf voor Willem van Oranje in verband met de manier waarop de Republiek de wapenstilstand exploiteerde. Tot dan toe had de Zwijger één van de meest armzalige grafmonumenten in Europa gehad. Volgens Długaiczky is het onduidelijk wanneer het plan voor een praalgraf voor het eerst is opgevat. Zij denkt hierbij aan eind 1612 of begin 1613, op basis van enkele resoluties van de Staten-Generaal, die echter onvoldoende zicht geven op deze kwestie. Mogelijk is al eerder na de sluiting van het Bestand in 1609 aan een nieuw gedenkteken gedacht, wat min of meer valt te staven met Pieter Bors *Oorsprong, begin, en vervolgh der Nederlandsche oorlogen etc.* (boek 18, fol. 59).

Voor het gehele boek geldt dat de auteur bij haar uitleg van de bestandsiconografie steeds weer op verdienstelijke wijze refereert aan talloze voorbeelden buiten de twaalfjarige gevechtspauze. Hierdoor komt geen enkel thema geïsoleerd te staan en biedt deze studie veel meer dan haar titel doet vermoeden. Wel brengt de thematische benadering als nadeel met zich mee dat de lezer in elk hoofdstuk (en in menige paragraaf) weer opnieuw begint in de tijd en de besproken objecten daardoor vrijwel nooit in hun algehele samenhang worden besproken. De politieke inbedding is echter voldoende, ook al wordt de Nederlandse Opstand te simpel neergezet als slechts een conflict ‘zwischen konfessionelle Gruppen.’ Tevens blijkt er te weinig inzicht in de staatkundige positie van Johan van Oldenbarnevelt, die alleen raadpensionaris van Holland was. Długaiczky verbaast zich namelijk over zijn afwezigheid in de bestandsallegorieën en Maurits’ aanwezigheid tegenover Ambrogio de Spinola, bijvoorbeeld in die van Helias van den Bossche (ca. 1607). Het lijkt mij dat Maurits en Spinola hierop als figuren van gelijke orde – beiden waren veldheer – functioneren, met andere woorden, een combinatie Oldenbarnevelt-Spinola zou weinig logisch zijn geweest, ook al waren juist zij beiden voor vrede en Maurits tegen.

Der Waffensteinilstand is helaas minder fraai uitgegeven dan de recente studies van Daniel Horst (2003) en Christi Klinkert (2005) over propaganda- en nieuwsprenten in respectievelijk de perioden 1566-1584 en 1590-1600. Ten eerste zijn de meeste illustraties achterin het boek te klein afgebeeld om goed te kunnen bestuderen en in de tweede plaats is niet het gehele corpus van besproken kunstwerken in de vorm van illustraties opgenomen. Gezien het grote aantal citaten en literatuurverwijzingen in allerlei varianten van het Nederlands is het eveneens spijtig dat er geen tekstcontrole heeft plaatsgevonden, zodat vele typfouten nu Długaiczky's boek ontsieren. Voor het onderzoek naar beeldmateriaal over de Nederlandse Opstand is dit boek niettemin een grote sprong voorwaarts.

Joop W. Koopmans

Landheer, T., Landheer-Roelants, A., *Oranje of Napoleon? De wisselhellige levensloop van Christiaan Antonij Ver Huell* (Utrecht: Matrijts, 2006, 256 blz., ISBN 90 5345 301 6).

In *Oranje of Napoleon?* behandelt Ton Landheer de levensgeschiedenis van Christiaan Antonij Ver Huell (1760-1831), een oudere broer van de iets bekendere admiraal Carel Hendrik Ver Huell. Beide broers Ver Huell bekleedden in de periode 1780-1815 belangrijke posten bij de marine en de overheid. Aangezien over Christiaan Ver Huell niet eerder een biografie verscheen, heeft Landheer zich ten doel gesteld diens levenswandel zo nauwkeurig mogelijk te beschrijven. Daarbij heeft hij zijn onderwerp ruim opgevat waardoor het boek het midden houdt tussen een biografie en een familieportret met als focus de gebroeders Ver Huell.

Christiaan Ver Huell was afkomstig uit een prinsgezind regentengeslacht uit Doetinchem. Omdat de familie niet bijzonder bemiddeld was, kon alleen de oudste zoon studeren; de overige zonen waren voorbestemd om in land- of zeedienst te gaan. Christiaan vertrok op zijn elfde naar Amsterdam om dienst te nemen bij de Admiraliteit, zijn jongere broer Carel ging aanvankelijk naar het leger maar mocht (bij gebrek aan gevechtshandelingen) in zeedienst gaan en kwam daar onder het bevel van Christiaan. De ingewikkelde familierelaties die beschreven worden, geven een goed inzicht in het complexe begunstigingssysteem zoals dat in de achttiende eeuw bestond. Zo was Christiaans halfzus Sophie getrouwd met zijn neef Damiaan Staring die samen met de broers Ver Huell dienst deed. Later stonden zij onder het bevel van Damiaans jongere broer Evert. Allen vormden onderdeel van een vriendengroep rondom kapitein Van Kinsbergen. Terloops geeft Landheer een korte schets van de Nederlandse maritieme geschiedenis. De Ver Huells bevechten piraten in Marokko, nemen deel aan de Slag bij de Doggersbank en verdedigen bezittingen van de VOC tegen de Engelsen. Door de langdurige verblijven in de Oost lijkt de patriottentijd vrijwel onopgemerkt aan Ver Huell voorbij te gaan. In 1784 trouwt Christiaan te Kaapstad met de vijftienjarige Anna Jacoba Bosch – een weinig gelukkig verstandshuwelijk dat in 1806 ontbonden zou worden. Bij Christiaan Ver Huells terugkeer in 1793 staat de Republiek aan de vooravond van de Bataafse Revolutie en begint een van de boeiendste episodes uit het leven van Christiaan Ver Huell.

Een tekortkoming van Landheers studie is het ontbreken van een grondige beschouwing van de rol die Christiaan Ver Huell heeft gespeeld vanaf de Bataafse Revolutie. Juist de periode tussen 1795 en 1813 was een belangrijk draaipunt in het leven van de gebroeders Ver Huell. In 1799 namen Carel en Christiaan deel aan een mislukte Orangistische samenzwering; desondanks kregen beiden belangrijke ambten aangeboden in de laatste jaren van de Bataafse Republiek en ten tijde van het Koninkrijk Holland. Carel Ver Huell maakte bijvoorbeeld deel uit van de diplomatieke missie die met Napoleon onderhandelde over de benoeming van koning Lodewijk Napoleon en Christiaan wist het lidmaatschap van de koninklijke Staatsraad te verkrijgen. Deze gang van zaken was niet uitzonderlijk want de Nederlandse politiek stond sinds de eeuwwende in het teken van nationale verzoening, maar de lezer komt helaas meer te weten over Christiaans huwelijksperikelen dan de wijze waarop hij de verschillende politieke afwegingen maakt. Want anders dan de titel *Oranje of Napoleon?* suggereert, gaat Landheer nauwelijks in op dit loyaliteitsvraagstuk. Net als veel